

СТАНОВИЩЕ

От: *проф. д-р Марияна Тонева Кузманова,
Университет за национално и световно стопанство, гр. София
Научна специалност "Социално управление"*

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по научна специалност "Икономика и управление (индустрия)", професионално направление 3.7 Администрация и управление, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки.

Автор на дисертационния труд: Радостина Емилова Юлева-Чучулайна
Тема на дисертационния труд: "Иновациите като фактор за повишаване на конкурентоспособността на малките и средни предприятия"

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед на Ректора на ЮЗУ "Неофит Рилски" - Благоевград № 3160/16.12.2021 г.

1. Информация за дисертанта

Радостина Емилова Юлева-Чучулайна се е обучавала по докторска програма на ЮЗУ "Неофит Рилски" през периода 2018 - 2021 г. Притежава богат професионален опит, включително като хоноруван преподавател в университета.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд е разработен в обем от 310 страници. Неговата структура включва увод, три глави, заключение, използвана литература (218 източника) и приложения.

Темата на дисертационния труд е посветена на повишаването на конкурентоспособността на малките и средни предприятия чрез ускоряване на иновациите и дигитализацията. По този начин се търсят възможности за оценка на влиянието на иновациите върху конкурентоспособността на малките и средни предприятия, както и да се изследва връзката между дигитализацията, иновациите и иновационната активност на малките и средни предприятия в Р България.

В увода дисертантката обосновава актуалността и значимостта за управленските теория и практика на изследваната проблематика. Подчертава се стратегическото място на малките и средните предприятия в икономиката на страната. По-нататък в увода са дефинирани обектът, предметът, научната теза, целта и свързаните с нея изследователски задачи (стр. 7). Научната теза, формулирана от авторката на дисертационното изследване, е следната: "Иновациите имат голяма роля за повишаването на конкурентоспособността и конкурентните предимства на малките и средни предприятия, а това поражда необходимостта мениджърите да прилагат стратегии за увеличаване на иновационната активност на основата на дигитализация." (стр. 7)

В дисертационния труд са използвани разнообразни изследователски методи: методът на анализ и синтез, сравнителен метод, метод на наблюдението, анкетен метод, регресионен и корелационен анализи и др. За целта са използвани богата база от статистически данни, публикувани от НСИ, както и резултати от проведено авторово анкетно проучване и др. Периодът на анализ е 2016 - 2020 г., като се включват и кризисните процеси през 2020 и 2021 г., свързани с влиянието на Ковид-19.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Първа глава на дисертационния труд е посветена на теоретико-методологическите основи на иновациите и иновационната активност на малките и средни предприятия. За целта е проучен голям обем литературни източници, свързани с темата, и са систематизирани теоретичните подходи при изследване на иновациите и иновационната дейност. Предложена е авторова класификация на иновациите и са изследвани задълбочено особеностите на иновационната активност на малките и средни предприятия.

Втора глава е посветена на конкуренцията и конкурентоспособността на малките и средни предприятия. Проведен е критичен анализ на основните теоретични постановки, свързани с конкуренцията, конкурентоспособността и факторите, които влияят върху нея. В центъра на изложението са поставени актуални въпроси в областта на конкурентите предимства и конкурентните стратегии на предприятието. Специално място в изложението е отделено на влиянието на иновациите за повишаване на конкурентоспособността на малките и средни предприятия.

Трета глава на дисертационния труд е с практическа насоченост. Тя е озаглавена: "Роля на иновационната активност на малките и средни

предприятия в България за повишаване на тяхната конкурентоспособност". Въз основа на разнообразна статистическа информация е представена характеристика на малките и средни предприятия по линия на силни и слаби страни, възможности и заплахи. Предложена е методология на изследването и на тази основа е проведена оценка на иновационната активност на малките и средни предприятия с акцент върху дигитализацията. Висока оценка заслужават реализираното анкетно проучване и разработеният от авторката модел за повишаване на конкурентоспособността на МСП чрез увеличаване на иновационната активност на основата на дигитализация.

Благодарение на богатата теоретична подготовка докторантката защитава по подходящ начин критичните си възгледи, свързани с изследваната проблематика, и демонстрира широка информационна и нормативна осведоменост. Тези умения я подпомагат в постигането на зададената цел и успешното решаване на изследователските задачи. На тази основа може да бъде направен изводът, че изследователската теза е доказана по категоричен начин.

Рецензията на дисертационен труд притежава логически правилно конструирана структура. В разработката се решава актуален проблем с голямо практическо значение, свързан с иновациите като фактор за повишаване на конкурентоспособността на малките и средни предприятия. Предвид вида, обема и формата на дисертационното изследване на Радостина Емилова Юлева-Чучулайна трябва да се направи заключението, че то съответства на общите изисквания на чл. 27, ал. 2 от ППЗРАСРБ.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Приемам посочените научни и научно-приложни приноси, а именно:

1. На базата на направено обобщение, систематизиране и дообогатяване на научните възгледи за иновациите са изведени основните дефиниции, класификации, етапи и характеристики на иновациите и иновационния процес на малките и средни предприятия.
2. Изведени и обобщени са основните теоретични концепции за конкуренцията и конкурентоспособността, като е обоснована взаимовръзката между иновациите, иновационната активност и конкурентоспособността на малките и средни предприятия.
3. Разработена е методика и са направени анализ и оценка на влиянието на иновациите и иновационната активност върху конкурентоспособността на малките и средни предприятия в България.

4. Изследвано и установено е нивото на дигитализация на малките и средни предприятия в България и връзката между дигитализацията, иновациите и иновационната активност на МСП в България.
5. Разработен е модел за повишаване на конкурентоспособността на малките и средни предприятия чрез повишаване на иновационната активност на основата на дигитализацията.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Представени са осем публикации по темата на дисертацията, от които една в съавторство. Те отразяват съществени аспекти на рецензирания дисертационен труд.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът е разработен съобразно възприетите стандарти. Неговите структура и съдържание отразяват постигнатите от авторката резултати в дисертационния труд.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Препоръчвам на Радостина Емилова Юлева-Чучулайна да задълбочи изследванията си в областта на конкурентоспособността с оглед интензивните кризисни процеси през последните години, тъй като тези въпроси представляват сериозен фактор за стимулиране на развитието на съвременните предприятия.

8. Заключение

Дисертационният труд на **Радостина Емилова Юлева-Чучулайна** на тема *"Иновациите като фактор за повишаване на конкурентоспособността на малките и средни предприятия"* потвърждава уменията на авторката да провежда задълбочено научно изследване на актуален и важен проблем за българската практика, свързан с повишаване на конкурентоспособността на малките и средни предприятия.

Това ми дава основание с пълна убеденост да подкрепя присъждането на ОНС "доктор" по научна специалност "Икономика и управление (индустрия)", професионално направление 3.7 Администрация и управление, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки на Радостина Емилова Юлева-Чучулайна.

София, 17.01.2022 г.

Подпис:

/проф. д-р М. Кузманова/

EXPERT OPINION

From: Prof. Dr. Mariana Toneva Kuzmanova,
University of National and World Economy, Sofia
Scientific specialty "Management"

Subject: dissertation for the award of educational and scientific degree "Doctor" in the scientific specialty "Economics and Management (Industry)", professional field 3.7 Administration and Management, field of higher education 3. Social, economic and legal sciences.

Author of the dissertation: Radostina Emilova Yuleva-Chuchulayna

Topic of the dissertation: "Innovation as a factor in increasing the competitiveness of small and medium enterprises"

Grounds for presenting the expert opinion: participation in the composition of the scientific jury for the defense of the dissertation according to the Order of the Rector of SWU "Neofit Rilski" - Blagoevgrad № 3160 / 16.12.2021

1. Information about the Phd Student.

Radostina Emilova Yuleva-Chuchulayna studied for a doctoral program at SWU "Neofit Rilski" in the period 2018 - 2021. She has extensive professional experience, including as a part-time lecturer at the university.

2. General characteristics of the presented dissertation

The dissertation is developed in a content of 310 pages. The structure includes an introduction, three chapters, a conclusion, references (218 sources) and appendices.

The topic of the dissertation is dedicated to increasing the competitiveness of small and medium enterprises by accelerating innovation and digitalization. Thus, opportunities are sought to assess the impact of innovation on the competitiveness of small and medium enterprises, as well as to study the relationship between digitalization, innovation and innovation activity of small and medium enterprises in Bulgaria.

The introduction substantiates the relevance and significance for management theory and practice of the studied issues. The strategic place of small and medium enterprises in the country's economy is emphasized. Further

in the introduction, the object, the subject, the scientific thesis, the goal and the related research tasks are defined (p. 7). The scientific thesis formulated by the author of the dissertation research is as follows: "Innovation plays a major role in increasing the competitiveness and competitive advantage of small and medium enterprises, and this necessitates managers to implement strategies to increase innovation activity based on digitalization." (page 7)

In the dissertation work various research methods are used: the method of analysis and synthesis, comparative method, method of observation, questionnaire method, regression and correlation analyzes, etc. For this purpose, a rich database of statistical data published by the NSI was used, as well as the results of an author's survey and others. The period of analysis is 2016 - 2020, including the crisis processes in 2020 and 2021, related to the influence of Covid-19.

3. Evaluation of the obtained scientific and scientific-applied results

The first chapter of the dissertation is devoted to the theoretical and methodological foundations of innovation and innovation activity of small and medium enterprises. For this purpose, a large content of literature sources related to the topic has been studied, and the theoretical approaches in the study of innovation and innovation activity have been systematized. An author's classification of innovations is proposed and the peculiarities of the innovation activity of small and medium enterprises are thoroughly studied.

The second chapter is devoted to the competition and competitiveness of small and medium enterprises. A critical analysis of the main theoretical statements related to competition, competitiveness and the factors influencing it. At the center of the exhibition are current issues in the field of competitive advantages and competitive strategies of the enterprise. A special place in the exhibition is given to the impact of innovation to increase the competitiveness of small and medium enterprises.

The third chapter of the dissertation is practical. It is entitled: "The role of innovation activity of small and medium enterprises in Bulgaria to increase their competitiveness." Based on a variety of statistical information, the characteristics of small and medium-sized enterprises in terms of strengths and weaknesses, opportunities and threats are presented. A research methodology has been proposed and on this basis an assessment of the innovation activity of

small and medium enterprises with an emphasis on digitalization has been conducted. The conducted survey and the model developed by the author for increasing the competitiveness of SMEs by increasing the innovation activity on the basis of digitalization deserve high praise.

Thanks to the rich theoretical training, the doctoral student adequately defends her critical views related to the researched issues and demonstrates wide information and normative awareness. These skills help her to achieve the set goal and successfully solve research tasks. On this basis, it can be concluded that the research thesis is proven in a definite way.

The peer-reviewed dissertation has a logically correctly constructed structure. The development solves a current problem of great practical importance related to innovation as a factor in increasing the competitiveness of small and medium enterprises. Given the type, volume and form of the dissertation research of Radostina Emilova Yuleva-Chuchulayna, it must be concluded that it meets the general requirements of Art. 27, para. 2 of the Rules on the Implementation of the LDASRB

4. Evaluation of scientific and scientific-applied contributions

I accept the mentioned scientific and scientific-applied contributions, namely:

- 1) On the basis of a summary, systematization and enrichment of scientific views on innovation, the main definitions, classifications, stages and characteristics of innovation and the innovation process of small and medium enterprises are derived.
- 2) The basic theoretical concepts of competition and competitiveness are derived and summarized, substantiating the relationship between innovation, innovation activity and competitiveness of small and medium enterprises.
- 3) A methodology has been developed and an analysis and assessment of the impact of innovation and innovation activity on the competitiveness of small and medium enterprises in Bulgaria have been made.
- 4) The level of digitalization of small and medium enterprises in Bulgaria and the relationship between digitalization, innovation and innovation activity of SME's in Bulgaria have been studied and established.

- 5) A model has been developed to increase the competitiveness of small and medium enterprises by increasing innovation activity on the basis of digitalization.

5. Evaluation of the dissertation publications

Eight publications on the topic of the dissertation were presented, one of which was co-authored. They reflect essential aspects of the peer-reviewed dissertation.

6. Evaluation of the abstract

The abstract has been developed in accordance with accepted standards. Its structure and content reflect the results achieved by the author in the dissertation.

7. Critical remarks, recommendations and questions

I recommend Radostina Emilova Yuleva-Chuchulayna to deepen her research in the field of competitiveness in view of the intensive crisis processes in recent years, as these issues are a serious factor in stimulating the development of modern enterprises.

8. Conclusion

The dissertation of Radostina Emilova Yuleva-Chuchulayna with topic "Innovation as a factor in increasing the competitiveness of small and medium enterprises" confirms the author's skills to conduct in-depth research on current and important issues in Bulgarian practice related to increasing the competitiveness of small and medium enterprises. medium-sized enterprises.

This gives me reason to fully support the award of the educational and scientific degree "Doctor" in "Economics and Management (Industry)", professional field 3.7 Administration and Management, Higher Education 3. Social, Economic and Legal Sciences of Radostina Emilova Yuleva - Chuchulayna.

Sofia, 17.01.2022.

Signature:

/Prof. Dr. M. Kuzmanova/